

Обухівська Л.,
магістрантка ННІ педагогіки
Науковий керівник – К.Я. Климова,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри лінгвометодики та культури фахової мови
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Роль іменника у текстоцентричному підході до навчання учнів початкових класів

Актуальність дослідження. За останні роки в Україні спостерігається процес активного реформування в сфері освіти, зокрема, початкової школи. Адже світ не стоїть на місці, все блискавично розвивається та крокує вперед, і ми маємо рухатися в прискорених темпах для того, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці та нічим не поступатися в професіоналізмі своїм іноземним колегам. На сьогодні освіта орієнтується на оптимізацію навчально-виховного процесу, на формування компетентної особистості, яка має необхідну кількість знань, багатий активний словник і, найголовніше, доцільно застосовує їх у будь-яких життєвій чи професійних ситуаціях. Актуальною стає проблема забезпечення успішного розвитку мовленнєвої та комунікативної компетентностей у молодших школярів. При цьому школа, зокрема початкова, має сформувати комунікативну особистість, яка володіє літературним унормованим мовленням, вільно, коректно, зрозуміло може висловити власну думку та з легкістю встановити контакт з іншими людьми. Систематична робота над *текстом* у початковій школі дає змогу вирішити дану проблему, адже школярі ознайомлюються з різними типами текстів: міркування, розповідь, опис, спостерігають за їхніми особливостями; вчать правильно їх будувати та аналізувати. Усе це активно розвиває мовленнєві навички молодших школярів.

Слово, будучи основною структурно-функціональною одиницею мови, також має неабияке значення у розвитку комунікативної та мовленнєвої

компетенцій. Зокрема, іменник як найуживаніша частина мови, займає особливе місце у роботі над текстом та у тексті в цілому. Адже без іменника спілкування є неможливим, оскільки у реченні найчастіше встановлюються зв'язки між предметами та явищами. Майже в кожному реченні є ця частина мови, при чому, зазвичай, їх декілька. Іменники, що стоять на початку тексту, часто визначають його тему. Тому вони є ключовими словами тексту.

Аналіз останніх досліджень. Текст як продукт комунікації у своїх працях розглядали видатні лінгвісти (Л.І. Мацько, Л.В. Щерба, І.І. Ковалик), психологи (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов), лінгводидакти (М.С. Вашуленко, С.О. Караман, Н.Б. Голуб) та ін.

Важливе значення іменника як частини мови у своїх працях підкреслювали І.Г. Матвіяс, М.С. Вашуленко, О.О. Потебня, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, В.В.Меринов, В.В. Борецький, О. Холод та інші.

Недостатнє теоретичне обґрунтування ролі іменника в текстоцентричному підході, в розвитку комунікативної та мовленнєвої компетенцій, стало поштовхом до вибору даної теми.

Мета роботи – провести теоретичний аналіз проблеми ролі іменника у текстоцентричному підході до навчання учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Текстоцентричний підхід до навчання української мови в початковій школі посідає особливе місце, адже мовна компетентність формується на основі мовного матеріалу (одиниць мови), а комунікативна компетентність – здебільшого, на рівні тексту.

Згідно з цим підходом текст виступає підґрунтям для вивчення різноманітних мовних одиниць, які розглядаються не поодинці, а в системі, що дає змогу прослідкувати їх властивості, зв'язки та функціонування в мовному середовищі.

Існує чимало дефініцій поняття "текст". Л.І. Мацько пояснює його так: "Текст – це мовленнєвий масив, який може бути усним або писемним і становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних смисловим і формально-граматичним зв'язками, спільною тематично-сюжетною здатністю" [3, с. 32]. І.Р. Гальперін вважає поняття "текст" завершеним

повідомленням певного змісту, яке організоване за моделлю функціонального стилю і характеризується своїми дистинктивними ознаками [2, с. 18]. М.С. Вашуленко трактує текст як реальну одиницю усного або писемного спілкування, яка становить найвищий ярус мовної системи [1, с. 104].

Робота з текстом проводиться у початковій школі для розвитку зв'язного мовлення школярів. Учням пропонуються невеликі за розміром, зв'язні тексти, які мають завершену думку. Їхнє використання на уроках не зводиться лише до аналізу та спостереження, найголовнішим є використання текстів як зразків для створення власних висловлювань. Протягом чотирьох років школярі виконують усні та письмові вправи, таким чином набуваючи практичних умінь і навичок. Як висновок, діти опановують уміннями висловлювати власну думку переконливо, аргументовано, логічно, робити висновки, поповнюють свій словниковий запас, їхнє мовлення стає унормованим.

Слово є основною одиницею мовленнєвої діяльності, тому вивчення частин мови відіграє важливе значення в процесі розвитку мовленнєвих умінь учнів молодшого шкільного віку.

Іменник справедливо займає найважливіше місце з-поміж інших частин мови в українській мові. Це зумовлено його семантичними властивостями, кількісною перевагою та потенційними зображувально-виражальними можливостями. Це найбагатша з лексичного погляду частина мови, вивчення якої в початковій школі є неймовірно важливим, адже ці знання стають підґрунтям для засвоєння інших частин мови, зокрема, прикметника та дієслова. Іменник виражає значення предметності, без якого вираження думки стає неможливим, тому використання цієї частини мови є обов'язковою умовою будь-якої мовленнєвої діяльності. Учні молодшого шкільного віку найчастіше вживають слова на позначення особи чи предмету, цим і пояснюється важливість вивчення в початковій школі даної теми.

Основними завданнями вивчення іменника в початковій школі є: формування лексико-граматичного поняття "іменник"; навчання розрізняти назви істот і неістот за питаннями; формування вміння писати власні іменники з великої букви; ознайомлення з категорією роду іменників; навчити змінювати

іменники за числами та відмінками; засвоєння правопису відмінкових закінчень іменників; поповнення словникового запасу молодших школярів; навчання використовувати іменники у мовленні відповідно до їх функціонального призначення [1, с. 198].

Іменник відіграє важливе значення у написанні текстів, зустрічається майже у кожному реченні. Часто текст починається одним або кількома іменниками, які позначають не тільки тему твору, а й місце, час того, про що розповідається, підтримуючи тим самим його зв'язність. Інформативні функції іменника не викликають сумніву, адже саме ця частина мови передає основний зміст. Але іменнику притаманні і естетичні функції, бо ж саме навколо нього створюється система виражальних засобів, які надають висловлюванню різноманітне забарвлення. Стилiстичне використання іменників залежить від змісту тексту, його стильової приналежності, особливостей того чи іншого стилю, функціонально-смиислового типу мовлення, задуму письменника тощо. Особливою є потреба звернення до іменників у книжних стилях: офіційно-діловому, публіцистичному, науковому. Виникає необхідність при найменуванні закладів, організацій, осіб, предметів діяльності людей тощо. Іменник покликаний панувати в книжкових стилях і тільки в окремих жанрах він поступається дієслову. Іменний характер мовлення більшою мірою притаманний офіційно-діловому стилю; науковий стоїть на другому місці; в публіцистичному з іменниками, за певних умов, можуть конкурувати дієслова, в художньому мовленні вживання іменників помітно знижується, але, не дивлячись на це, іменник залишається основою тексту навколо якої вимальовується картина [4].

Щороку кількість іменників збільшується за рахунок утворення неологізмів. Останньому століттю характерний бурхливий розвиток техніки, зміна в структурі суспільства, в людських взаєминах. Як наслідок, з'являються нові професії, нові поняття, предмети, яким необхідно дати назви. Події, які щороку відбуваються в Україні дають поштовх до створення неологізмів, за допомогою яких ми можемо стежити за історією розвитку нашої Батьківщини.

Наприклад, останнім часом стали поширені неологізми-іменники та іменники, пов'язані з політичною ситуацією в Україні такі як: азівка, ватник, вишиватник, інформаційна війна, колоради, "золотий батон", телевізійна війна, телепіпли, телефашизм. Вони так чи інакше функціонують у мовленні українців і відображають події, які відбуваються в нашій країні. Не менш поширеними є неологізми-іменники, пов'язані з глобальною мережею Інтернет та виникненням різноманітної техніки. Дані слова розширюють кругозір та збагачують словниковий запас школярів. Їх використання має бути доцільним [5]. Тому ми пропонуємо текст з неологізмами-іменниками, який можна використати на уроці для учнів 4-го класу:

Глобальна мережа Інтернет

*У сучасному світі **комп'ютерні технології** розвиваються з великою швидкістю. Кожен, хто цікавиться цим, може стати видатним **блогером**, для цього лише потрібно вести **блог**, розповідаючи цікаві історії, подорожуючи або роблячи різноманітні експерименти. Вести **інстаграм** теж не менш цікава справа, просто потрібно робити **селфі** з друзями і викладати їх на свій **аккаунт**, цим самим отримувати лайки та накопичувати **підписників**. Вконтакті та Фейсбук стали вже звичними для кожного з нас **соціальними мережами**, де ми можемо спілкуватися та знаходити друзів. Світ не стоїть на місці, а постійно мчить вперед, а ми, у свою чергу, маємо крокувати в ногу з ним.*

Після читання тексту зі школярами доцільно з'ясувати, які з виділених слів відомі дітям. Слід подати окремо словничок із неологізмами, з'ясувати значення кожного слова.

Висновок. Із початком навчання дитини в школі у неї активно розширюється коло уявлень і понять, виражених іменниками, висловлювання стають все більш повними і точними. Поступово учні вчаться висловлювати власну думку, оцінювати думку іншої людини, розмірковувати, обґрунтовувати чи спростовувати те чи інше судження. Розвиток мислення відбувається невіддільно від розвитку мовлення дитини, якому відводиться особливе місце відповідно до навчальної програми з української мови. Успішність усіх цих

процесів наряду залежить від підбору вчителем доцільних методів, форм, засобів навчання та їх правильного застосування.

Список використаної літератури

1. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.С. Вашуленко. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 364с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 144 с.
3. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посібник / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : Академія, 2007. – 360 с.
4. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. — К.: Вища шк., 2003. — 462 с.
5. Методичні діалоги – журнал для вчителів української мови й літератури. – К.: Світоч, 2013. – №10. – 55с.